

Kitabın Gelişiminden Ciltlemeye

Elanur KIZILŞAFAK¹

ÖZET

Kitap ciltleme bir sanattır ve kültürümüzde değerli bir yere sahiptir. Öyle ki, bu sanatın günümüze kadar gelen ustaları ve özel teknikleri vardır.

Mecmua ya da kitapların dağılmasını önlemek, sayfalarını bir arada tutmak ve sayfa sıralamasının bozulmadan durmasını sağlamak için kullanılan koruyucu kapağa 'cilt' denilmektedir. Cilt sözcüğü Arapça "deri, kılıf" manasına gelmektedir.

Ciltçilik, kitabın bugünkü biçimini almasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Öncesinde tomar, (rulo) şeklinde olan kitapların yerini, Romalılar tarafından geliştirilen dikdörtgen biçiminde kesilmiş kodeksin almasıyla ciltçilik de gelişmeye başlamıştır.

İlk Türk cilt örnekleri VI-IX. yüzyıla aittir. Türklerin İslamiyet'e geçmesinden sonra cilt sanatı da büyük bir gelişme göstermiştir.

Cilt sanatı zaman içerisinde, bu alandaki tekniklerin ve teknolojinin gelişmesiyle değişime uğramıştır.

Kitabın Türkiye'de yaygın olarak kullanılabilir hale gelmesi, kitap sanatları alanında geri dönülemez bir değişimi de beraberinde getirmiştir. Türkiye'de cilt sanatıyla ilgili çok önemli kitaplar bulunmaktadır. Ancak birçoğu zaman içerisinde içerdikleri bilgiyle birlikte yok olmuş veya sadece arşivlere hapsedilerek unutulmuşlardır. Ciltçilikle ilgili Türk Kültüründe kaynakların önemli bir yeri olan, cilt sanatının unutulmaması için korunması ve yayılması oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Ciltçilik, Kitap, Ciltleme.

From the Development of the Bookbinding

ABSTRACT

Bookbinding is an art and has a valuable place in our culture. Such that this art has extant notorious masters and special techniques.

A protective cover has been made since the ancient times in order to prevent the disintegration of magazines or books, keep their pages together and ensure that they remain together without the deterioration of the page ranking. This protective cover is called "binding". The word "binding" means "skin, cover" in Arabic.

Bookbinding emerged when a book took its current shape. Bookbinding started to develop when books which used to be in the shape of wad (roll) started to take the shape of codex (book) cut in a rectangular shape developed by the Romans.

¹ (Doç.), İstanbul Aydın Üniversitesi, Grafik Tasarım Bölümü, elanurkizilsafak@aydin.edu.tr

The first Turkish bookbinding samples date back to the VI-IX century. The art of binding developed significantly after Turks' adoption of Islam.

The art of bookbinding changed in time with the development of the techniques and technology in this field.

That the book came to be used widespread in Turkey brought about an irreversible change in the art of books. There are very good books written in Turkey. However most of them disappear in time with their content or are forgotten by being trapped in archives. It is necessary to protect, expand and develop the knowledge and resources about bookbinding.

Keywords: *Binding, Book, Bookbinding.*

Giriş

Kitap, insanlığın bütün bilgi, birikim ve deneyimlerini somutlaştırır; kişisel gelişim sağlar ve kişilerin bilincini geliştirerek insanlığa katkıda bulunur. Böyle özel bir öneme sahip olan kitapların dış görüntüsünün ve estetiğinin de özel bir önem taşıması anlaşılır bir durumdur. Bu yüzden de insanlar kitaplara daha iyi bir görünüm kazandırmaya çalışmaktadırlar. Kitap sevgisi, senelerce sürebilmekte, hatta çoğu zaman bir tutkuya da dönüşebilmektedir. Kitaplar yoluyla hem bilgi ve kültür korunmakta, hem de gelecek nesillere aktarılabilir. Süslemek, sevilen ve önem verilen varlıklara estetik bir boyut katmaktır. Bir ulusun kültür tarihini kitap ciltleri üzerinden de öğrenmek mümkündür.

Türk El Sanatlarına Kısa Bir Bakış

El sanatları, insan türünün toplumsal bir varlık haline gelmesinden beri ortaya çıkan üretim biçimlerindedir. El sanatları, insanların yaşadığı coğrafyaya, doğa koşullarına ve ihtiyaçlarına bağlı olarak ortaya çıkmış ve insanlığın gelişimiyle birlikte değişikliklere uğramıştır. Başlangıçta doğa şartlarından korunmak, yaşam koşullarını daha elverişli kılmak gibi amaçlarla gelişen el sanatları, zamanla toplumsal kültürün bir parçası haline almıştır.

Geleneksel Türk el sanatları, Asya'nın ve Anadolu'nun tarihinde var olmuş, çeşitli uygarlıkların kültürel mirasıyla kendi değerlerini birleştirerek zengin bir gelenek yaratabilmiştir. Dolayısıyla, Türklerin hem göç ettikleri coğrafyadan getirdikleri el sanatları, hem de değişik tarihsel süreçlerle yakınlık kurduğu coğrafyadaki kültürlerden etkileşim yoluyla edindikleri el sanatları oldukça gelişmiştir.

Türk el sanatlarına bakarken, saray sanatları ve halk içinde gelişen sanatlar diye iki ayrı grubun varlığı göz önüne alınmalıdır. Tarihsel gelişim süreci bu iki ayrı grubun gelişmesini beraberinde getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında Türk el sanatları halkın ve coğrafyanın kültürel kimliğini ve kişiliğini anlamak açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Geleneksel Türk el sanatları arasında çini, halı, taş oymacılığı, dokumacılık vb. gibi sanatlarda görece daha bağımsız gelişmeler görülürken, bu metne konu olan kitap sanatları başlı başına bir incelemeyi gerektirecek kadar özgün ve gelişkindir.

Kitap Sanatları ve Cilt Sanatı

İsmail Öztürk "Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş" kitabında şu tespiti yapmaktadır: (Öztürk, 1998: 71-72)

"Kitap sanatları adı altında hat, tezhip, minyatür, cild, ebru gibi sanatlar Osmanlı döneminde, egemen bir sınıfın sanatı olarak dikkati çekmektedir. Kitap sanatlarının biçimlenmesinde komşu ülkelerden gelen sanatkarların payları yadsınmaz."

Türklerde cilt sanatı, temelde Asya'ya özgü bir sanat olup, özellikle İslam çağında büyük bir gelişme göstermiş ve Avrupa ciltçiliği üzerinde her bakımdan geniş etkiler yapmıştır. (Resim 1)

Yakın zamanlara gelinceye dek Batılı bilginler, cilt sanatının Çin'den Türklere, ticaret yollarıyla Türklerden de Batıya geçtiğini iddia ederlerdi. Çin tarihi üzerinde incemeler yapan Prof. Eberhart, (Öcal, 1971: 121) *"...cildin, Çin'den Türkistan'a değil, aksine Türk cilt sanatının, Çin'i etkilediğini belgelerle tanıtmıştır."*

Bu konuda çalışan bir diğer araştırmacı olan Friedrich Sarre, (Öcal, 1971: 122) *"İlk Türk cilt örneklerinin 6'ncı ve 9'ncü yüzyıllar arasında Mısır'da, 9'ncü 10'ncü asırlar arasında Türkistan ve Uygur'da bulunduğunu"* söylemekte ve şöyle devam etmektedir: (Resim 2)

"6'ncı ve 9'ncü asırlara ait bu tahtalardan ciltler üzerinde bıçakla kesilerek yapılmış geometrik şekillerin, deri üzerine yapıştırılmasıyla meydana gelen süsler bulunmaktadır ki, aynı süslemelere, Mısır'da yapılmış Koptik (Kipti) ciltlerinde çok rastlanır."

Resim 1. Karahoca'da bulunan ilk Türk cilt örnekleri VI-IX. yüzyıl (Arıtan ve Sayım, 2008: 13)

Avrupa'da cilt tasarımı ağaç veya fildişi oymalar ile süslenmiş (diptik) iplerle birbirine bağlanmış iki kanatlı levhalarla başlamıştır. Bu levhaların (triptik) kiliselerde tablo olarak kullanılan üç kanatlı olanları da cilt tasarımının başlangıcı olarak kabul edilmektedir. (Resim 3)

Bu iki kanatlı tablolar fildişi ve tahta oymacılığın ilk şaheserleridir. İki kanatlı levhalar (diptik) Romalılar döneminde günlük yaşamda bir işlev görüyorlardı. Levhaları elde rahat tutabilmek için bir kenarında kulpları bulunurdu. "Bu tür tabletlere Romalılar 'tabulare', 'pugillares', 'codices' veya 'codicille' derlerdi." (Anisimov, 1921: 14)

Bu levhaların kenarları ortaya gelen kısmını kapatıyor, dış tarafları oymalarla süsleniyordu, iç tarafa gelen kısım düz bırakılıyor ve balmumuyla kaplanıyordu. Günlük yazılar da balmumu üzerine tahta çubuklarla kazınıyordu.

Parşömen ve papirüs rulo şeklinde olan en eski yazma kitaptır. Çoğunlukla değerli ahşaptan yapılan kılıf ve kutularda saklanırdı. Balmumu levhalar ve papirüs üzerine yazılan yazıların

saklanıp korunması için tahtadan kapaklar iki yandan bağlanarak ciltlenirdi. Ciltçiliğin asıl gelişmesi ise kâğıdın bulunuşundan sonrasındır.

İlk el yazmalı kitaplarda papirüs kullanılmıştır. M.S. 3. yüzyılda papirüsün yerini parşömen almıştır. Parşömen, üzerine yazı yazmak veya resim yapmak için kullanılan özel olarak hazırlanmış hayvan derisidir. Parşömen ismi Bergama'dan gelmektedir ve "Bergama kâğıdı" anlamında Latince *Charta Pergamena*'dan türemiş ve bütün dillere de buradan geçmiştir.

Parşömen kâğıdının işlem gördükten sonra yazı yazılabilmesi, yırtılmaması, yanmaması, hataların rahat bir şekilde silinmesi gibi birçok avantajları vardı.

"Üretim açısından parşömen zahmetli ve pahalı bir malzemeydi. Kutsal Kitap'ın MS 350'lerde basılan Matta Kitabı'nın 170 bölümünden oluştuğu düşünüldüğünde onlarca hayvanın harcandığı tahmin edilmektedir." (http://www.hristiyan.net/mcdowell/2.htm (23.03.2016)).

Parşömenin bulunuş hikâyesi de ilginçtir. "Yaygın bir antik söylenceye göre Mısır Kralı, Bergama Kütüphanesi'nin İskenderiye Kütüphanesini geçmemesi için Anadolu'ya papirüs ihracını yasaklamış. Kâğıtsız kalan Bergama'nın Kralı II. Eumenes yeni bir kâğıt icat edecek olana büyük ödüller vaat etmiş. O zamanki kütüphane müdürü Krates oğlak derilerini işleyerek yazılabilecek hale getirmiş ve krala sunmuş. Parşömen MÖ. II. yüzyıldan başlayarak Bergama'dan bütün dünyaya yayılmıştır" (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Parşömen> (23.03.2016))

Ciltte, inek ve dana derilerinin yanı sıra geyik derisi de kullanılmıştır ama oğlak ve keçi derisi cilde en uygun deriler olarak bilinmektedir.

Hıristiyanlarda kitabı yapmak ve okumak, Tanrıyı memnun etmek gibi bir iş olarak görülürdü. Hıristiyanlarda ilk yazma kitaplarda illüstrasyon kullanılmasına izin verilmiyordu ancak kitapların kapaklarında alegoriler kullanılırdı.

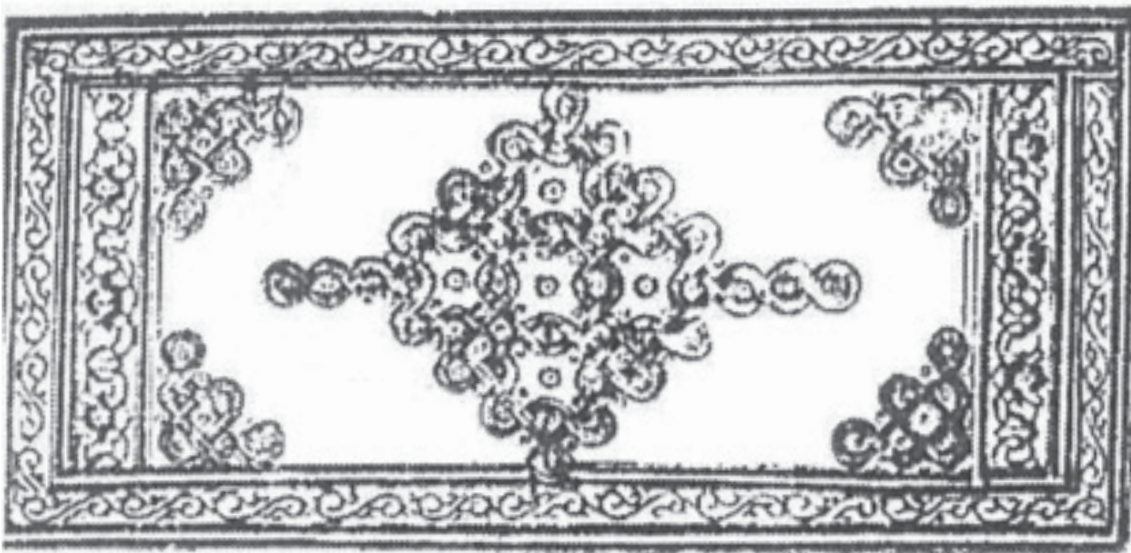
Cilt sanatına çok önem verildiği görülen Orta Çağda, kitap ciltlerini "Ligator" denilen rahipler yapardı. "Kuyumculuk ve fildişi oymacılığın birer şaheseriydi. Bu devirde cild gereçleri olarak tahta kullanılmıştı. Tahtalar, gümüş ve altın çivilerle de-

ğerli taş ve incilerle veya fildişinden oyulmuş parçalarla süslenmişlerdir." (Öcal, 1971: 115)

Ortaçağda insanlar okuduğu olayın ayrıntılarına değil, ifade ettiği derinliğe önem verirdi. Kitaplardaki minyatürlerde, sembollere dönüşen figürlere ve nesnelere rastlanmaktaydı. Örneğin; kuzu, balık, üzüm, çapa görselleri İsa'nın sembolleridir. Aslan, boğa, kartal, melek evangelistlerin sembolüdür. Evangeli ve İncil'de illüstrasyonlar kanunlara göre yapılmasına rağmen, alegorik ifadeler de bulunmaktaydı ve bu tür bilgilerin bulunmasına önem verilmekteydi.

"Sadece İncil değil, diğer dini kitaplar da basılırdı. Örneğin azizlerin hayatını anlatan kitaplar yaygındı. Bu tür kitaplarda olaylar simgesel bir şekilde çizilirdi. Kanunların dışına çıkılamıyordu. Örneğin şehir ya da manastır resmi, av ve savaş sahneleri nerdeyse değişik yapılmadan tekrarlanıyordu. (Gerçuk, 200: 62)

Kitapları keşişler yapıyordu ve kitapların süslemelerine "dünyadan gelen hırs ve övünme isteği" gözüyle bakılıyordu süslü ve sade olarak kitaplar iki gruba ayrılmaya başlandı. Zaman

Resim 2. Karahoca'da bulunan üçüncü Türk cilt örneği, XIII. yüzyıl (Arıtan ve Sayım, 2008: 14)

Resim 3. Balmumu levhalar (<http://www2.cnr.edu/home/sas/araia/vernae.html> [10.10.2016])

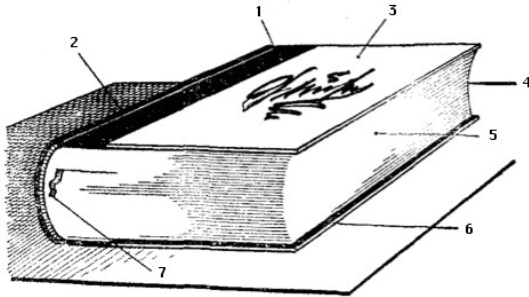
içerisinde içeriğine göre kullanılan yazı tipi değiştirilirdi. "Rahipler tarafından 1468'de yeniden yazılan kitaplar bu tür kanunlara uyuyordu; bir "pecia"- defter (fasikül) tek tek dağıtılırdı ve dört sayfa, on altı sütun, her bir sütunda altmış satır ve bir satırda otuz iki harf olmalıydı. Tabii ki bu kurallar basılmış kitaba geçilmesini kolaylaştırıyordu." (Gerçuk, 200: 84).

Almanya, basım teknikleri geliştirildiği için ciltçiliği çok etkilenmiştir. "Istampa ciltler 15'inci yüzyılın sonlarından günümüze dek kullanılmıştır. En güzel örnekler 18 ve 19'uncu yüzyılda verilmiştir. Istampa ciltlerde; geometrik şekiller, kabartma melek, aziz, hayvan resimleri, arabeskler ve başka süslerle bezenmeye başlamıştır. Daha sonra bunların yerini av ve aşk sahneleri almıştır." (Öcal, 1971: 116)

Türk ciltlerine bakıldığında, zaman içinde çeşitlilik açısından son derece zengin bir listeye karşılaşıyoruz. Cilt sanatı geliştikçe Hatay, Herat, Arap, Rumi, Memluk, Mağribi gibi Türk üslupları oluşmuştur. Zengin bir çeşitlenmesi de bulunmaktadır: 1) Deri ciltler a) Şemseli, b) Zilbahar, c) Yekşah, d) Zerdüz; 2) Carküşe; 3) Kumaş, 4) Ebrulu, 5) Murassa, 6) Lake ciltler.

Türklerde cildiyle birlikte kitap bir eser haline getirilmiştir. Bu yüzden İbrahim Müteferrika'nın (1674-1745) matbaa konusunda getirdiği yeniliklere karşı birçok direnç gösterilmiştir. İbrahim Müteferrika Osmanlı devletinde basımevi kurup Türkçe kitap yayımlayan ilk kişidir. "Müteferrika'nın kişisel gayretleri sonucunda hazırlıklarına 1719 yılında başlanan basımevi, 1727 yılında faaliyete başlayıp iki yıl sonra ilk kitabını yayınladı. Osmanlı'da Türklerin kurduğu bu ilk basımevi kurucusunun adıyla bilinir. Dönemin padişahı III. Ahmed ve Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın izinleri alınarak açılan bu basımevi, Türk kültüründeki basma geleneğinin başlangıcı olarak kabul edilir.(...) Daha çok tarih ve modern bilim konularında olan kitapların listesi Müteferrika tarafından belirlenmiştir. Aynı zamanda basımeviden çıkan ilk kitap olan Vankulu Lügati'nin 70 yıl içinde üç baskı yapması tercihlerin doğruluğunun bir göstergesidir." (Akkaya, 2008: 8-9) Avrupa'da kitaplar ile Türk kitapları arasında belirgin farklılıklar vardır. Avrupa'da kitabın sırtı bombeli ve süslü, kitap kapakları sayfa kısmından daha büyüktü. (Resim 4) Avrupalıların kitaplarının sırt kısmı zengin bir şekilde süslenirken, Türk kitapların kapakları sırt kısmından bağlandığı için sırt kısmı düz ve sadeydi. Türk kitabında sayfaları

korumak için "sertap" ve "mikleb" bulunmaktaydı. Bunlar kitabın aynı uzunlukta olan sayfa ve kapak önünü (ağzını) kapatmaktaydı. (Resim 5)

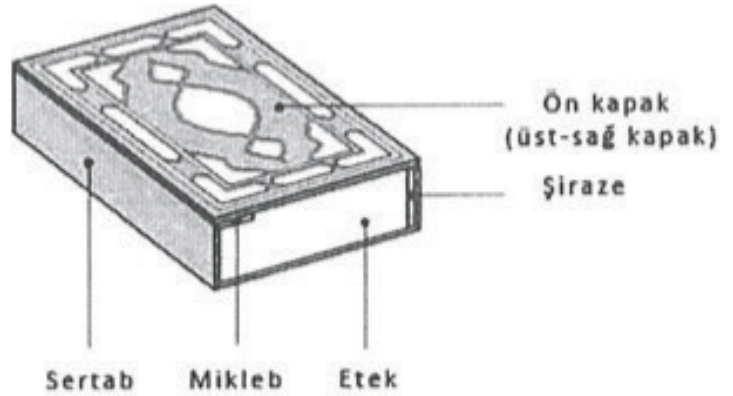

Resim 4. Avrupa modern kitabı: 1- Muhat payı; 2- Sirt; 3- Kapak; 4- Baş kısmı; 5- Ağz kısmı; 6- Sayfa koruma amaçlı kapak payı; 7- Kurdele. (Gerçuk, 2000: 15)

Zaman içerisinde daha ucuz ve hızlı kitap üretilmeye başlandı. Kitap artık herkesin evine girmekteydi. Gutenberg 1450'de epey sorun yaşamıştı. O dönemin insanları, alışık olduklarından farklı, yeni görünümlü kitapları kolay kolay kabul edemiyorlardı. Gutenberg'in çalışmaları ne kadar güzel olsalar da, kitapları "sanat için" yapılan bir eser olarak görülmüyordu. Ayrıca alfabenin oturtulmasıyla teknik sorunlar da ortaya çıkmıştı. İllüstrasyonların kullanılması, satırların aralarında sorunlar yaratmıştı. Gutenberg'in bastığı kitaplar da birer eser olarak değerlendirilebilirdi ama el yazması kitapların yanında oldukça farklı görünüyorlardı. Bir el yazması kitabın üretimi üç seneye kadar uzayabiliyor ve tabii ki herkes kitaba sahip olamıyordu.

15. yüzyılda giriş sayfaları kullanılmaya başlandı. Zaman içerisinde bunlar çeşitlendi. 17-19'uncu yüzyılda kitap ebatları oluştu. Bu ebatları sayfa katlama sayıları yönlendiriyordu. Örneğin: 4, 16 ve 2, 8 biraz geniş ve kısa; 12, 24 uzun ve zarif görünümlüydü. Hem illüstrasyon hem mizanpaj tasarımı değişmekteydi.

Baskı teknolojilerinin gelişime paralel olarak, kitap tasarımı ve illüstrasyonlar zaman içinde belli akımların etkisi altında kalarak gelişimini sürdürdü. Konstrüktivist, fütürist, realist ve kapak

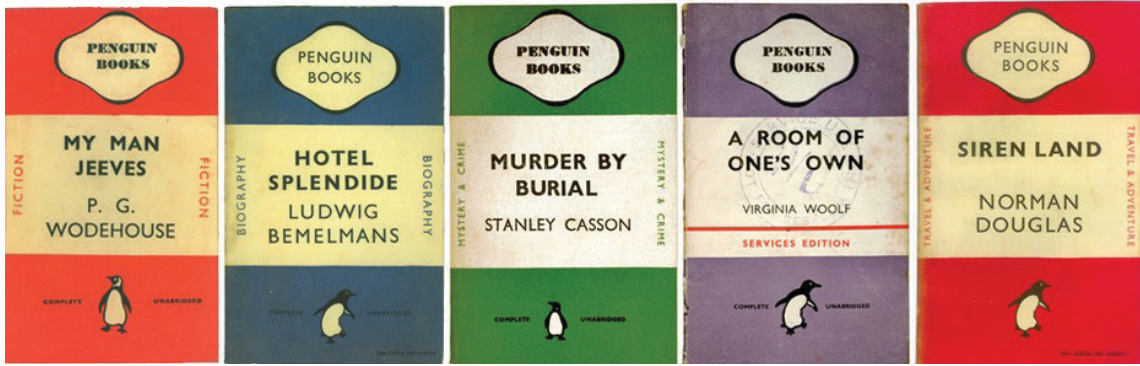
Resim 5. Türk kitap cildi (Aritan, 2008: 19)

çözümlenmeleri için fotomontaj, illüstrasyon, tipografi ve baskı teknikleriyle çözümlenmeye çalışılıyordu.

20. yüzyıl Batılı ülkelerde, ürün reklamlarına ve kurumsal kimliğe daha çok önem vermeye başlandı. Reklam kampanyaları, televizyon reklamları öne çıkmaktaydı. Kurumsallaşan yayınevlerinin giderek kimlik imajlarına ve tanıtma ihtiyaçları ortaya çıkıyordu. Bu, üretim ve hizmet sektöründeki şirketler için gerekiyordu. Artık sloganların ve markaların kişiliklerinden söz ediliyordu.

Piyasada iki tür kitap bulunmaktaydı: Çok ucuz gazete ekleri ile baskıları pahalı olanlar. "Penguin Books" 1936'da, Allen Lane (1902-1970) tarafından kuruldu. Bu yayınevi (edebiyat klasiği) kitapları, ilk kez karton kapakla (paperback) piyasaya sürdü ve yaydı (<http://www.telegraph.co.uk/culture/tvandradio/7966424/Penguins-pioneering-publisher-who-never-read-books.html> [12.09.2015]). 30 Temmuz 1935'te piyasaya deneme amaçlı üç seri sürüldü: dedektif öyküleri, roman ve biyografiler. Fiyatları da uygundu: tanesi 6 peso idi. Firmanın bu kampanya için bir sloganı da vardı: "10 sigara fiyatına bir kitap." (Resim 6)

Bu serilerin kapaklarını Jan Tschichold (1902-1974) tasarlamıştı. Kullanılan font Gill Sans'tı. Bu tür yeniliklerle okumayı yaygınlaştırmış ve kitaba erişimi kolaylaştırmış oldular. Bu yenilikler cilt tasarımını basitleştirip, kitap ebadını da kü-

Resim 6. Jan Tschichold'ın (1902-1974) "Penguin Books" için tasarladığı kitap kapakları ([https://www.penguin.co.uk/articles/on-writing/cover-story/2015/jul/14/the-first-penguins/\[10.10.2016\]](https://www.penguin.co.uk/articles/on-writing/cover-story/2015/jul/14/the-first-penguins/[10.10.2016]))

çülttü. Yayınevi, 1960 yılında, D. H. Lawrence'ın mahkeme tarafından yasaklanmış olan *Lady Chatterley'in Sevgilisi* (*Lady Chatterley's Lover*) adlı romanını basma iznini elde etti.

Tasarımcılar ve yayınevleri, kitap kapağının basılma biçimine yönelik bir arayış içindeydiler. Örneğin "*George Orwell'in 1984 isimli romanı farklı ülkelerde basılmasına rağmen, neredeyse tüm basılı kapaklarında göz resmi bulunmaktaydı*". <http://flavorwire.com/190248/george-orwells-1984-a-visual-history> (23.03.2015)

Yeni dönemde hem yayınevleri hem de tasarımcılar kitapların kimliğine vurgu yapan çalışmalara ağırlık verdiler. Bu iki farklı yaklaşım halen yana varlıklarını sürdürmektedir. (Resim 7)

Başarılı bir kitap kapağını yapabilmek için; içeriğini bilmek, yazıyı, tipografiyi ve görseli doğru kullanmak ve ciltleme şeklini göz önünde bulundurmaktır. Kitap kapağı bir metnin ambalajıdır. Kitap insan gibidir; korunmaya ihtiyacı vardır. Belki bir insanın hayatı uzun sürmeyebilir ama kitabın hayatı -eğer doğru şekilde ciltlenmişse- yüzyıllarca sürebilir.

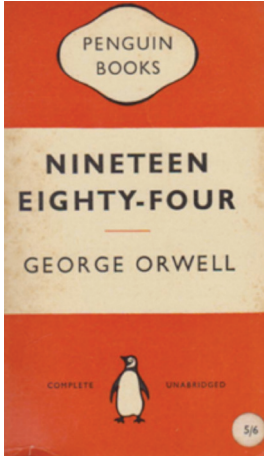
Bugün modern teknolojik gelişmeleri takip ettiğimizde, kitabın cildinin ve şeklinin fazlasıyla değiştiğini gözlemleyebiliyoruz. Artık e-kitaplar, tablet şeklinde üretilen elektronik aygıtlarda okunabiliyor. Bu bilgi çağında her şey o kadar

çabuk geliyor ve bilgi öyle büyük bir hızla eskiyor ki, bunu yakalayabilmek için sürekli takipte olmak gerekiyor. Bazı kitaplar basıma yetişemiyor. Zaman içerisinde tüm kitapların e-kitap olacağı söylenebilir. Nesne kitapların ise hediye ve çocukların gelişiminde önemli oldukları için bu günün devam etmesi mümkün gibi görünüyor.

SONUÇ

Kitabın tarihsel serüveni; sadece bilginin korunması, geliştirilmesi ve sonraki kuşaklara aktarılması açısından değil, estetik açıdan da önemli gelişmeler ortaya koymaktadır. Bu nedenle bilginin korunması kadar, bilgiyi taşıyan nesnelere de işlevsel ve estetik görünüme sahip olması da büyük bir önem taşımaktadır. Kitap ciltleme, dünyanın pek çok kültüründe değişik üsluplarda gelişen, önemli ve değerli bir sanattır. Avrupa'da, Asya ve genel olarak Doğu'da farklı kitap ciltleme teknikleri geliştirilmiştir. Türk kitap ciltleme sanatı ise kendine özgü bir tarzda gelişmiş, kitap ciltleme sanatıyla kitabın kendisi bir eser olarak tasarlanmıştır. Bütün dünyada yaşanan teknik, teknolojik ve kültürel değişim değişik kültürlerin kitap ciltleme teknik ve üsluplarına da yansımıştır. Günümüzün teknolojik devrimi kitabın formatını değiştirdiği ve yeni kuşakları geleneksel olandan biraz uzaklaştırdığı için bu sanatın gölgede kaldığı düşünülse de değerinden bir şey yitirmiş değildir. Günümüzde kitap ciltleme sanatına dair bilgi, birikim ve değerleri güncel hale getirmek ve yeni kuşakların ilgisine

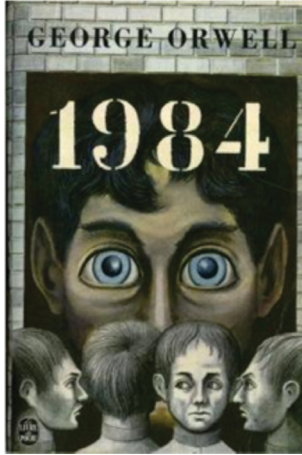
İngiltere, 1951

Amerika, 1954

Arjantin edition, 1954

Fransa, 1969

İsveç, 1984

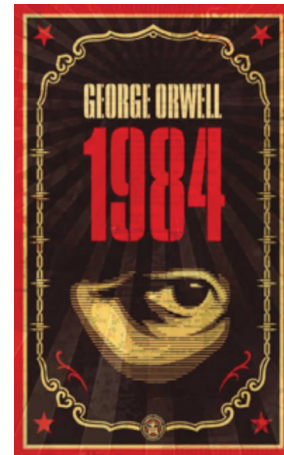
İspanya, 1983

İngiltere, 2003

Türkiye, 2000

Penguin, 2008

Resim 7. George Orwell'in 1984 isimli kitabının çeşitli ülkelerdeki kapak tasarımları. (<http://flavorwire.com/190248/george-orwells-1984-a-visual-history> [10.10.2016])

sunmak her açıdan büyük bir önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Anisimov, V.İ., (1921). *Kitap Cildi*; Rusya: Petersburg Devlet Yayınevi.

Aritan, Ahmet Sayım. (2008). *Karamanoğulları Cild Sanatı*, Konya: Extra Dizayn Tasarım Matbaacılık ve Medya Hizmetleri.

Akkaya, Mehmet Ali. (2008). *Türk Kitap Basmacılığının Tarihi ve Beşikdevri*, Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi, cilt: 1, sayı: 1.

Gerçuk, Y.Ü., (2000). *İstoriya grafiki i iskusstva knigi*; aspekt press; Moskova.

Öztürk, İsmail. (Eylül 1998). *Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş*; Ankara: Ürün Yayınları, Başkent Klişe & Matbaacılık.

Öcal, Orhan. (1971). *Kitabın Evrimi*; Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları; TİSA Matbaacılık Sanayii Tesisleri; Ankara.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (1993). İstanbul: *Ca'fer es-Sadık Ciltçilik*, cilt: 7.

Vzdornov G., (1978). *Usledovanie o Kievskoy Psaltırı*. Moskova.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Parşömen> [23.03.2016]

<http://www.telegraph.co.uk/culture/tvand-radio/7966424/Penguins-pioneering-publisher-who-never-read-books.html> [12.9.2015]

<http://flavorwire.com/190248/george-orwells-1984-a-visual-history> [23.03.2016]

<http://www.gribilge.com/kodeks-nedir/> [20.10.2015]

GÖRSEL KAYNAKÇA

Resim 1. Karahoca'da bulunan ilk Türk cilt örnekleri VI-IX. yüzyıl (Aritan ve Sayım, 2008: 13)

Resim 2. Karahoca'da bulunan üçüncü Türk cilt örneği, XIII. yüzyıl (Aritan ve Sayım, 2008: 14)

Resim 3. Balmumu levhalar (<http://www2.cnr.edu/home/sas/araia/vernae.html> [10.10.2016])

Resim 4. Türk kitap cildi (Aritan, 2008:19)

Resim 5. Avrupa modern kitabı: 1- Muhat payı; 2- Sırt; 3- Kapak; 4- Baş kısmı; 5- Ağız kısmı; 6- Sayfa koruma amaçlı kapak payı; 7- Kurdele. (Gerçuk, 2000: 15)

Resim 6. Jan Tschichold'ın (1902-1974) "Penguin Books" için tasarladığı kitap kapakları (<https://www.penguin.co.uk/articles/on-writing/cover-story/2015/jul/14/the-first-penguins/> [10.10.2016])

Resim 7. George Orwell'in 1984 isimli kitabının çeşitli ülkelerdeki kapak tasarımları (<http://flavorwire.com/190248/george-orwells-1984-a-visual-history> [10.10.2016])